

RANLIVOST BREZPOSELNIH MLADIH

POVZETEK

Brezposelnost je danes že normativni pojav, v primerjavi z ostalo delovno sposobnim prebivalstvom pa je brezposelnost mladih še posebej skrb vzbujajoča. Mladina je družbena kategorija, ki je doživela eno izmed najboljširnejših sprememb in ki jo lahko označimo kot najbolj ranljivo. Potrdilo o dokončani izobrazbi več ne predstavlja zagotovila za delo, zaželeno je nenehno izpopolnjevanje in nadgrajevanje znanja, veščin in spretnosti. Hiperprodukcija kadrov se ne ujema z zahtevami na trgu dela, vpetim institucijam pa manjka medsebojnega sodelovanja. Težji vstop v odraslost in podaljševanje mladostniške dobe ima negativne posledice, tako za mlade kot za družbo v celoti. Spodnji članek se ukvarja z brezposelnostjo in iz nje izhajajočo ranljivostjo mladih.

KLJUČNE BESEDE: mladi, brezposelnost, ranljivost, trg dela, izobraževanje

Brezposelnost je težava, s katero se soočajo mnoge evropske države. Kriza in problemi gospodarstva so s sabo prinesli izgube in pomanjkanja novih delovnih mest ter s tem zniževanje zaposlenosti. Povečal se je delež brezposelnih mladih, iskalcev prve zaposlitve in dolgotrajno brezposelnih, starejši in manj izobraženi so na trgu dela vse manj konkurenčni (Vlada RS, 2014). V primerjavi z ostalim delovno sposobnim prebivalstvom pa je brezposelnost mladih še posebej skrb vzbujajoča. »Mladina je v Sloveniji ena od družbenih skupin, ki so najbolj izpostavljene spremembam na zaposlitvenem trgu. Poleg starejših od 50 let starosti, dolgotrajno brezposelnih in hendikepiranih ima najvišjo stopnjo brezposelnosti.« (V. Leskošek, 2009, str. 2007) Zakaj so ravno mladi ena izmed najbolj ranljivih skupin na trgu delavne sile? Boljka in Rakar (2009) pravita, da je mladina družbena kategorija, ki je doživela eno izmed najboljširnejših sprememb, katerih vzrok lahko najdemo v

spreminjanju delovanja na področjih izobraževanja, družbe, pogojev na trgu delovne sile, družinskih odnosih itd.

Pridobljena izobrazba v bitki za prosta delovna mesta zagotovo predstavlja prednost, ne pa več zagotovilo za dostojno, primerno ali celo kakršnokoli delo. Izobraževanje in zaposlovanje sta se razcepila, kar pa ne pomeni, da je izobrazba izgubila svoj pomen. Ravno nasprotno, »postala je ključni faktor v individualizirani družbeni reprodukciji« (Walther, 2005, str. 375). Njena pomembnost je naglašena celo v strateškem dokumentu, kot je Lizbonska strategija, pomembna pa je zaradi ustvarjanja sodobnega konkurenčnega gospodarskega sistema (prav tam). Kljub končani šoli je danes skoraj neizogibno nenehno nadgrajevati svoje kompetence in to na različnih področjih, kajti večja fleksibilnost in večji nabor znanja, spretnosti in veščin delajo posameznika bolj zaposljivega. Negotovost pri določanju za dostojno življenje pomembnih kvalifikacij in ključnih sposobnosti je po besedah Waltherja (2005, str. 375) usmerila pozornost k vseživljenjskemu učenju, posamezniki pa bodo morali sami ugotoviti »kakšno izobraževanje se splača v tekmovanju za redke varne in dobro integrirane družbene pozicije«. N. Bilić (2014) meni, da je velik del odgovornosti za težaven transfer na trg dela na šolskem sistemu, ki še naprej usposablja za delovna mesta, ki niso več aktualna ali celo ne obstajajo več. S tem podpira hiperprodukcijo kadrov brez razmisleka o zahtevah na trgu dela (prav tam). Pravi da največje pomanjkljivosti v sistemu izobraževanja izhajajo iz pomanjkanja sodelovanja med institucijami.

Kljub temu, da prehod mladih na trg dela spremljata kaotičnost in nesigurnost, sistemski okvir institucij mlade še vedno socializira »v delovno etiko in možnosti individualnih dosežkov, kjer naj bi trud in prizadevanja prinašala uspeh« (T. Renner, 2000, str. 110). Na ta način se z idejo o boljšem življenju, o nagradi, ki nas čaka na koncu tranzicije, ohranja želja po zaključku tranzicije. Kljub temu, da je posameznik sam odgovoren za svojo biografijo, so poteki oblikovani in usmerjeni preko institucij. Čeprav v postmoderni velja, da posamezniki sami izbirajo življenjske poteke, Beck (2001) trdi, da so identitete dejansko oblikovane in usmerjane s strani sekundarnih instanc in institucij in da zato življenje postane biografsko razreševanje sistemskih protislovij. Ko danes govorimo o institucijah, ki narekujejo življenjske poteke, ne govorimo več o razredu ali kulturi. »Namesto v moderni oblikovanih življenjskih potekov s strani razreda, kulture in družine, življenjske poteke v postmoderni oblikujejo institucije izobraževanja, pridobitno delo in socialno-politične določitve upokojitvene dobe

[...]« (M. M. Klemenčič Rozman in Dekleva, 2007, str. 38) Pri tem se zdi nejasno, v katerem delu naj bi posameznik sam oblikoval in imel možnost vpliva na poteke in izide in kje naj bi ga v tem podpirale institucije. Poleg tega se zdi, da dva sistema, ki vplivata na življenjske poteke posameznika, med sabo nista usklajena. Sfero dela in sfero izobraževanja zapolnjuje »fikcija normalnosti«, saj kljub spremembam zaposlovalne politike »vidijo izobraževanje v funkciji, kakršno je imela v industrijski dobi, tj. poklicno orientirana, ki nudi dostop do poklica in dalje delovnega mesta, kar pa ne ustreza več dogajanjem v realnosti« (M. M. Klemenčič Rozman in Dekleva, 2007, str. 35). Povezanost ene in druge sfere je seveda odvisna od režima prehoda določene države, večja usklajenost pa bi zagotovo pozitivno vplivala na izide mladih. »V klasični sociologiji mladostništva velja vstop v zaposlitveni sistem za pomemben kazalec za dosego statusa odraslega.« (D. Zorc Maver, 2007, str. 12) Težji vstop v odraslost in podaljševanje mladostniške dobe ima za posledico podaljševanje izobraževalnega sistema, izobraževanje pa predstavlja v prihodnost usmerjeno investicijo in hkrati na sedanost usmerjen preživetveni mehanizem, ki zmanjšuje izključenost (prav tam).

Stopnja brezposelnosti mladih je večja od stopnje brezposelnosti drugih starostnih skupin, za kar obstaja več razlogov. Brezposelnost mladih je veliko bolj občutljiva na poslovni cikel. Kadar je nivo gospodarske aktivnosti in zaposlenosti visok, je temu skladno zaposlovanje mladih. Nasprotno je v obdobju recesije nezaposlenost mladih mnogo večja kot pri ostalih starostnih skupinah. (N. Bilić, 2014) V kriznih obdobjih so mladi tisti prvi, ki zapustijo trg dela, in zadnji, ki nanj vstopijo. Pri iskanju službe morajo v majhnem naboru možnosti tekmovati s posamezniki, ki že imajo izkušnje, znanja in veščine, ki jih iščejo delodajalci. Modernizacija od mladih zahteva sposobnosti hitrega prilagajanja na spremenjene razmere, za mlade brez spretnosti in s šibkim dostopom do virov pa so posledice lahko precej usodne, in sicer tako, da so lahko dolgoročno izključeni s trga dela (V. Leskošek, 2009).

Negativne učinke brezposelnosti lahko razložimo tudi s teorijo naučene nemoči. Vstop v prvo zaposlitev posamezniku omogoči potrditev njegovih zmožnosti, znanja, mu zviša samozavest, ter ga na nek način opolnomoči z zavedanjem, da zmore in da bo zmoget tudi naslednjič. »Mladi, ki se še niso preizkusili v delu, zaradi podaljšane nezmožnosti nadziranja pomembnih dogodkov razvijejo posplošena pričakovanja, da se le-teh ne da nadzorovati. Pod vplivom tako naučene nemoči reagirajo apatično, depresivno in nemočno.« (S. Žorga in O. Poljšak - Škraban, 2007, str. 27)

Brezposelnost vpliva na posameznikovo fizično, psihično, socialno in materialno blagostanje, kaže pa se lahko v obliki psihičnih in osebnih stisk, v občutkih nemoči, neperspektivnosti in depresiji (A. Kavar - Vidmar, 1994). »Zaposlitev ima materialne in socialne učinke, ki se kažejo še na drugih življenjskih področjih in se izražajo tudi v samopodobi in identiteti posameznika.« (Daheim & Schönbauer, 1993) Če se je nekdanj govornik, da na mladih svet stoji, se sedaj zdi, da svet po mladih hodi. S. Žorga in O. Poljšak - Škraban (2007) pravita, da si mladi ob prehodu od izobraževanja k delu nedvomno želijo in pričakujejo več finančne in socialne samostojnosti, kot so jo imeli doslej, vendar jim težave z zaposlitvijo tega ne omogočajo. »Podaljšan prehod od izobraževanja k delu pomeni tudi odložitev nekaterih drugih pomembnih življenjskih prehodov (npr. vzpostavitev ekonomske in bivanjske samostojnosti, razvoj profesionalne vloge, zadovoljujočega partnerskega odnosa in starševstva).« (S. Žorga in o. Poljšak - Škraban, 2007, str. 28) Vse skupaj ne vpliva le na življenjski izid posameznika, temveč na sliko družbe kot celote. V obdobju življenja, ko bi morali biti pripravljeni osamosvojiti se, postati finančno neodvisni od staršev ali skrbnikov, ko mnogi od njih čutijo potrebo po zasnovi lastne družine ter ko je pridobivanje izkušenj, ki bodo temelj v njihovi nadaljnji strokovni karieri, ključno, so se našli v situaciji, ko ne dobijo stalne zaposlitve. Njihova neaktivnost postopoma privede do socialne izključenosti in izoliranosti od preostale družbe (N. Bilić, 2014).

Biti ranljiv pomeni biti nemočen, ogrožen, izpostavljen ali v slabšem položaju. V tem kontekstu je ranljiv posameznik, čigar stanje se lahko močno poslabša, če nanj vpliva sprememba, ki je neodvisna od njegovih lastnih dejanj (Sprenger, 2015). Mladi lahko izboljšajo svoje izide z aktivnostjo, iznajdljivostjo, fleksibilnostjo, potrpežljivostjo in vsemi značilnostmi, ki so del mladosti. Vendar ne brez systemske podpore.

LITERATURA

- Beck, U. (2001). *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Bilić, N. (2014). Nezaposlenost mladih – ekonomski, politički i socijalni problem s dalekosežnim posljedicama za cjelokupno društvo. *Pravni vjesnik*, 30(2), 485–505.
- Daheim, H. in Schönbauer, G. (1993). *Soziologie der Arbeitgesellschaft. Grünzuege und Wandlungstendenzen der Erwerbsarbeit*. Belz: Weinheim.
- Kavar - Vidmar, A. (1994). Brezposelnost in socialne posledice. V *Brezposelnost je lahko izziv* (str. 7–20). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Klemenčič Rozman, M. in Dekleva, B. (2007). Identifikacija psihosocialno ogroženih in socialno izključenih skupin mladih nezaposlenih v Sloveniji. V B. Dekleva, L. Jurančič Šribar, M. M. Klemenčič Rozman, A. Kobolt, O. Poljšak - Škraban, J. Rapuš Pavel, . . . S. Žorga, B. Dekleva, J. Rapuš Pavel in D. Zorc Maver (Ured.), *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?* (str. 32–59). Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Leskošek, V. (2009). Zaposlitvene možnosti mladih. *Socialno delo*, 48(4), 207–214.
- Rakar, T. in Boljka, U. (2009). *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in inštitut RS za socialno varstvo.
- Renner, T. (2000). Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V M. Ule, T. Renner, M. Mecin Čeplak, B. Tivadar, & O. Vukovič, *Socialna ranljivost mladih* (str. 91–118). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Socialna pedagogika in družba dela. (2007). V *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?* (str. 10–18). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Sprenger, W. (2015). *Vulnerability and Restructuring. Results VIREs project 2014–2015*. Policy paper IRENE 15/2015.
- Vlada RS. (2014). Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Walther, A. (2005). Individualizacija tranzicije mladih v zaposlitev ter ambivalentnost med participacijo in aktivacijo v Evropi. *Socialna pedagogika*, 9(4), 371–390.
- Zorc Maver, D. (2007). Socialna pedagogika in družba dela. V B. Dekleva, L. Jurančič Šribar, M. M. Klemenčič Rozman, A. Kobolt, O. Poljšak - Škraban, J. Rapuš Pavel, . . . S. Žorga, B. Dekleva, J. Rapuš Pavel, & D. Zorc Maver (Ured.), *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?* (str. 10–18). Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Žorga, S. in Poljšak - Škraban, O. (2007). Nezaposlenost, stres in zdravje. V B. Dekleva, L. Jurančič Šribar, M. M. Klemenčič Rozman, A. Kobolt, O. Poljšak - Škraban, J. Rapuš Pavel, . . . S. Žorga, B. Dekleva, J. Rapuš Pavel in D. Zorc Maver (Ured.), *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?* (str. 19–31). Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.